

УДК 75.041.5(4)«17/191»

Нікіта Дмитренко*аспірант кафедри теорії та історії мистецтва НАОМА
Науковий керівник кандидат мистецтвознавства,
доцент В. І. Петрашик*

Портрети графів Браницьких герба Корчак XVIII–XIX ст. (живопис, графіка)

Анотація. У статті вперше досліджуються мистецькі портретні зображення членів старовинного польського роду Браницьких герба Корчак XVIII–XIX ст. з приватної графської колекції, означене коло художників-портретистів, описано портрети з фондів Білоцерківського краєзнавчого музею (Україна), палацу Воронцова в Алупці (АР Крим), Національного музею у Варшаві та Національного музею в Кракові (Польща), Державного Російського музею в Санкт-Петербурзі (РФ), колекції замку Монтрезор (Франція), Філадельфійського музею мистецтв (США).

Ключові слова: колекція, Браницькі, західноєвропейський портрет, живопис, фонди.

Постановка проблеми. Графи Браницькі належали до кола найзаможніших магнатів, які володіли великими маєтками на теренах України. Однак основною родовою резиденцією наприкінці XVIII – початку XX століття вважали Білу Церкву та навколишні землі. Саме тому під час формування художньої колекції Браницькі стають досить активними учасниками визначного історичного процесу – появи та утвердження в Україні західноєвропейської традиції живописного та графічного портрета. Замовлення портретів зраним художникам (представникам кращих традицій європейського портретування XVIII ст.), розміщення в інтер'єрах власних палаців та будівель творів портретного жанру, що

були придбані у Європі, запрошення в Україну мистців з європейських країн зробили графів Браницьких безпосередніми учасниками важливих подій в історії мистецтва. У даному дослідженні автор зосередився на вивченні тієї портретної частини художньої колекції Браницьких, яка стосується лише зображень членів графської родини. Дана наукова розвідка дає можливість з'ясувати коло авторів-портретистів, що працювали для Браницьких, а також дізнатися про якість та повноту колекції.

Мета дослідження – виявлення та аналіз художніх портретів Браницьких, що входили до складу родинної збірки творів образотворчого мистецтва герба Корчак у Білій Церкві та

інших українських володіннях графів Браницьких наприкінці XVIII – початку XX століття.

Для окреслення кола художників, які портретували Браницьких, автором досліджено портрети з фондів Білоцерківського краєзнавчого музею (Україна), палацу Воронцова в Алупці (АР Крим), Національного музею в Кракові (Польща), Державного Російського музею в Санкт-Петербурзі (РФ), колекції замку Монтрезор у Франції.

Зв'язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями. Робота виконана в рамках наукових досліджень кафедри теорії та історії мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури з вивчення приватних колекцій європейського мистецтва в Україні, що належали аристократичним родинам XVIII – початку XX століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед публікацій на тему історії роду Браницьких герба Корчак на сьогодні немає жодного дослідження їхньої художньої колекції. Відомості для вивчення обраної теми дослідження знаходимо лише в музейних документах [3–7], окремих виданнях польських дослідників щодо європейських маєтків Браницьких [4], а також серед ілюстрацій до історичних видань українського історика Є. Чернецького [1].

Наукова новизна. У статті вперше зроблено спробу дослідження частини портретів як єдиної колекції живописних та графічних творів графів Браницьких герба Корчак, що перебувала в Україні. Увагу зосереджено на коли

мистців, що працювали на замовлення Браницьких у XVIII–XIX ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. У приватних художніх колекціях європейських аристократичних родин вагому частку становлять портрети членів роду. Практично в кожній колекції знаходимо зображення членів родини серед історичних портретних галерей видатних політичних постатей. У цей період також створювалися портретні галереї генеалогічного характеру. Окрема частина портретних творів – це групові родинні портрети. Популярними в колекціях були жіночі та дитячі портрети.

Художня колекція Браницьких представляє науковий інтерес для вивчення як кола художників – авторів, так і їхніх творів.

Обрання для дослідження саме колекції цього роду зумовлене, насамперед, тим, що головною родовою резиденцією Браницькі вважали маєтки в Україні, зокрема місто Білу Церкву та прилеглі землі Київщини.

Портретна західноєвропейська традиція потрапляє на територію України завдяки замовленням з боку заможних родин та правлячої аристократії. У будинках, палацах, приватних музеях поряд з творами різних жанрів (міфологічного, історичного, а також пейзажами і натюрмортами) з'являються портрети.

У процесі переходу від поширених у ранні періоди парсун до портретних живописних творів доби бароко в Україні визначну роль відігравали портрети родин, пов'язаних з Річчю Посполитою (Браницькі – одні з перших серед них). Саме польські за-

можні шляхтичі замовляли портрети, що мали суто західноєвропейську зображувальну стилістичну та технічну традицію. Хронологічно цей процес почав проявлятися ще наприкінці XVII–XVIII ст., коли західноєвропейська портретна традиція остаточно визначилася в образотворчому мистецтві України. Відомо, що аристократичний портрет з Речі Посполитої через Україну та Білорусь потрапляє до Росії. Графи Браницькі мали дуже тісні стосунки з російськими правителями й аристократією, водночас залишалися родиною, що належала до польської політичної і фінансової еліти, мала близькі стосунки та майно в Західній Європі. Першим представником Браницьких герба Корчак, який влаштував родову резиденцію та мав великі землеволодіння в Україні був Францішек Ксаверій Браницький (1730–1819). Тому саме з нього та його родини необхідно розпочати вивчення портретних творів. Зауважимо, що участь Ф. К. Браницького в «розподільчому» сеймі 21 квітня 1773 року (з 10 квітня 1773 року він був призначений польним гетьманом) відображена у відомому творі Яна Матейка «Рейтан – упадок Польщі (Рейтан на Варшавському сеймі)». Також у фондах Національного музею у Кракові є малюнок Яна Матейка з зображенням Ф. К. Браницького, листівка з репродукцією портрета Катажини Потоцької з Браницьких його авторства.

Факти зацікавленості образотворчим мистецтвом з боку Браницьких отримують, досліджуючи фонди Національного музею в Кракові. Так, дізнаємося про купівлю графом Владис-

лавом Браницьким (1848–1914) та його дружиною Юлією Браницькою з Потоцьких (1879–19290) на аукціоні Мнішха (Mniszcha) в Парижі дев'яти мистецьких творів, які в 1910 році були передані в дарунок Національному музеєві в Кракові; також завдяки спогадам Анни Браницької-Вольської про родину Корчак-Браницьких [1, с. 367–450] з'ясуємо, що Костянтин Браницький (1824–1884) «Мав талант малярський. Малювати навчав його також Пшемислав Потоцький, який був дуже гарним рисувальником. Костянтин з часом добре малював. Виставляв свої картини в паризькому салоні (головним чином портрети)» [1, с. 411–412], та «...колекціонував картини, головним чином голландської школи, мав одного Рембрандта, Франса Хальса та інші дуже гарні і коштовні картини» [1, с. 413]; цікавим є факт зі спогадів А. Браницької-Вольської про те, що в паризькому будинку Костянтина на вулиці Пент'євре, 22 (це палац XVIII століття) певний час мешкав, студіюючи малярство, польський художник Войцех Коссак.

Автор даної статті, досліджуючи біографії та роботи митців, що працювали над портретами графів Браницьких пропонує умовний поділ їх на декілька груп.

Перша з них – це художники, що належали до різних європейських (західноєвропейських) шкіл і отримували від Браницьких замовлення через те, що вони працювали при польському королівському дворі, або потрапили до Польщі через запрошення з боку польських аристократів – сучасників Браницьких. Серед них:

Іл. 1. Ян Матейко.

Погруддя Ф. К. Браницького, гетьмана польного. Сангіна, калька. 7,3 x 7,5. Національний музей в Кракові (Польща). 1853–1893

Йозеф-Марія Грассі («Портрет Олександри Браницької» [1, с. 160], а також Марчелло Бачареллі, Августин Міріс.

Друга група художників – представники польської школи: Ян Матейко («Погруддя Ф. К. Браницького, гетьмана польного», (іл. 1), «Катажина Потоцька з Браницьких»). В Національному музеї у Кракові зберігається картка розміром 14,8x11,9 з репродукцією цього твору 1890 р.; Леон Каплинський (Leon Karplinski) («Портрет Ксаверія Браницького», 1868, п., о., 136x99 [3, с. 58]); Іза Мікульська (Iza Mikulska) («Портрет Марії Браницької», 1868, п., о., 61x51 [3, с. 62]); Леон Слонікевич (Leon Słonkiewicz) («Владислав Браницький», 34x28, літографія, «Владислав Браницький», 44x32,8, літографія); Юліан Шубелер (Julian Schubeler [Schubeler]) («Костянтин Браницький», 34x24,1, дереворит); Францішек Крудовський (Franciszek Krudowski)

(«Портрет Анни гр. Браницької – погруддя молодої жінки», між XIX та XX ст., 25x18,3, папір); Александр Тадеуш Регульський (Regulski Aleksandr Tadeusz) («Софія Потоцька з Браницьких дружина Артура», перша половина XIX ст., 15,3x12,2, дереворит, «Олександра Браницька з Енгельгардтів», 1881, 16,5x14, дереворит); Александр Тадеуш Регульський (Regulski Aleksandr Tadeusz) («Софія Потоцька з Браницьких», 1881, 34,7x24,4, дереворит); Юзеф Холевинський (Józef Holewiński) («Софія Потоцька з Браницьких, дружина Артура», перша половина XIX ст., 14,4x12,2, дереворит); Ян Стифі (Jan Styfi) («Софія Потоцька з Браницьких, дружина Артура», перша половина XIX ст., 16,4x12,2, дереворит); Ян Стифі (Jan Styfi) («Софія Потоцька», 34,7x26,3, дереворит); Єжи Бридак (Jędrzej Brydak) («Софія Потоцька з Браницьких, дружина Артура», перша половина XIX ст., 24,5x19,1, дереворит); Марцін Сальб (Salb Marcin) («Софія Потоцька з Браницьких», 27x19,9, літографія).

Ще одна група – це замовлені Браницькими твори, виконані художниками, котрі працювали при імператорському дворі. Тісні зв'язки з імператорським російським двором та присутність Браницьких в колі російських аристократів обумовила, зокрема, і портретні замовлення європейським художникам, які на той час перебували в столиці імперії. Варто сказати, що нами було знайдено лише один твір, котрий належав пензлеві художника українського походження – Леонтія Миропольського (або Митропольського) [3, с. 196] (портрет

Іл. 2. Річард Бромптон. Портрет Олександри Браницької. Копія. П. о. 226 x 138. Музей у замку Монтрезор (Франція). XIX ст.

Іл. 3. Йоганн-Баптист Лампі. Францішек Ксаверій Браницький із синам Олександром і Владиславом. П. о. 225x160. Національний музей в Варшаві. Бл. 1790

«Олександра Василівна Браницька», 1780-ті роки) [1, с. 136].

У процесі дослідження нами було знайдено відомості про роботу британського художника XVIII ст. Річарда Бромтона (Brompton Richard) («Портрет фрейліни Олександри Браницької», 1781 р.), [1, с. 153] (іл. 2). Цей портрет прикрашав інтер'єри палацу Браницьких у Білій Церкві, під час громадянської війни 1918 р. портрет вже не перебував у палаці. Сьогодні портрет Олександри Браницької (його авторська репліка) знаходиться в Монтрезорі, (відомо, що його копія була замовлена Ксаверієм Браницьким) [3, с. 54]. Роботи Йоганна Баптиста Лампі: «Францішек-Ксаверій Браницький з синами», 1790, (відомо декілька повторень цього портрета, що були написані на замовлення Браницьких, котрі зберігаються в палаці Національного музею у Варшаві (Польща) (іл. 3), у палаці Воронцова в Алушці (АР Крим, Україна), в замку Монтрезор [3, с. 60] Ангеліки (Анжеліки) Кауфман (Maria Anna Angelika/Angelica Katharina Kauffmann): «Портрет О. В. Браницької з дітьми», 1790-ті рр. [1, с. 178], Джорджа Хейтера (George Hayter): «Портрет Є. К. Воронцової з Браницьких» [1, с. 224]. Німецький живописець Франц-Ксавер Вінтерхальтер (Franz Xaver Winterhalter) автор «Портрета графині Марії Браницької з Салег» (1865), котрий також знаходився у білоцерківському палаці, а нині зберігається в Філадельфійському музеї мистецтв, США) [1, с. 250; 5] (іл. 4); словацький художник, котрий тривалий час працював і мешкав у Російській імперії – Йоган (Янош) Ромбауер

Іл. 4. Франц-Ксавер Вінтерхальтер. Портрет графині Марії Браницької з Салег. П. о. 116 x 90. Філадельфійський музей мистецтв (США). 1865

(Janos Rombauer) виконав «Портрет Ксаверія-Францішка Браницького» (нині портрет зберігається у Державному російському музеї, Санкт-Петербург, РФ), (іл. 5).

Цікавим є також «Портрет Олександри Василівни Браницької з Енгельгартів» (невідомий автор XIX ст.), збережений у фондах Білоцерківського краєзнавчого музею [3], (іл. 6).

Інший період у портретних замовленнях починається після погіршення стосунків Ксаверія Браницького (1816–1879) з російським імператорським двором. Наприкінці 40-х років XIX століття К. Браницький вирушив у відпустку на лікування до Франції (його мати придбала там замок Монтрезор (Montresor). Всупереч волі Миколи І К. Браницький відмовляється повертатись з цієї відпустки до Росії і розриває стосунки з імператорським двором. У зв'язку з цим вийшов декрет про конфіскацію його майна. Зокрема

Іл. 5. Йоган (Янош) Ромбауер. Портрет Ксаверія Францішка Браницького. П. о. 122 x 96. Державний російський музей (Санкт-Петербург, РФ). 1818

було конфісковано й маєток Браницьких у Любомлі. [1, с. 397]. Є підстава вважати, що після отримання звістки про конфіскацію частина мистецьких творів з маєтку опинилася в Турчинові, тоді це було селище між Ківшоватою та Медвином, Богуславського повіту (сьогодні на його місці – заповідне урочище «Турчин ліс» – колишня літня резиденція графів Браницьких), тут у 1889–1896 рр., за проектом італійського архітектора Леандро Марконі було побудовано резиденцію Браницьких [1, с. 239–240]; решта колекції потрапила до Білої Церкви і, ймовірно, була перевезена поза межі України. Саме з того часу частина збірки Браницьких формується у Монтрезорі, а портретні замовлення від графської родини отримують художники, які на той час працювали у Франції. Серед них роботи: Луї-Леопольда Буальї (Louis-Léopold Boilly) «Портрет Владислава-Гжегожа Браницького» [1,

Іл. 6. Невідомий автор.
Олександра Василівна Браницька.
П. о. Білоцерківський краєзнавчий
музей. XIX ст.

с. 294]; Арі Шеффер (Ary Scheffer) «Портрет гр. Олександра Браницького», 1856 р. Монтрезор [4, с. 64]; Кутюр Тома (Couture Thomas) «Портрет Костянтина Браницького», 1852 р., пол., о., 58x49, Монтрезор [3, с. 55]; Альфонса Муратона (Muraton Alphonse) «Портрет Ядвіги Браницької», 1860, пастель, гуаш, 80x65, Монтрезор, [4, с. 62]; Чарльза Тьорнера (Charles Turner) «Міхаліна Воронцова з Браницьких», 1829, 43,2x30, картон, акватинта; Август-Жан-Батіст-Марія Бланшар (Auguste-Jean-Baptiste-Marie Blanchard) «Катажина Потоцька з Браницьких», 44,7x37,5, офорт; Альфред Леон Лемерсьє (Alfred Leon Lemercier), «Софія Потоцька з Браницьких», 41,2x28,8, літографія.

Висновки. На підставі дослідження портретів графів Браницьких герба Корчак, котрі належали до родинної колекції, ми дійшли висновків, що серед авторів є представники європей-

ського живопису, які працювали при польському королівському дворі та в родинних польських аристократів (Й. М. Грассі). Також авторами портретів Браницьких могли бути: польський художник А. Міріс (1700–1790), та італієць за походженням, придворний художник короля Польщі М. Бачареллі (1731–1818), тому пошуки у цьому напрямку слід продовжити.

Авторами портретів графів Браницьких були також художники, що працювали при російському імператорському дворі (Р. Бромтон, Й.-Б. Лампі (старший), А. Кауфман, Д. Хейтер, Ф.-К. Вінтерхальгер, Й. Ромбауер). Велику портретну групу представляють твори, автори яких – відомі польські художники Л. Карлінський, Ф. Крудовський, О. Регульський, І. Миккульська, Й. Холевинський, Я. Стифі, Є. Сальб. Західноєвропейські художники Луї-Леопольд Буальї, Арі Шеффер, Кутюр Тома, Альфонс Муратон, Чарльз Тьорнер, Август-Жан-Батіст-Марія Бланшар, Альфред Леон Лемерсьє.

Зауважимо, що нами були знайдені задокументовані на історичних фото підтвердження наявності окремих портретних творів в інтер'єрах білоцерківських палаців Браницьких (світлинні інтер'єрів Літнього палацу Браницьких [1, с. 146, 261, 262, 404]).

Перспективи використання результатів дослідження. Проведене дослідження – це крок до вивчення мистецьких творів, що входили до колекції, ознайомлення з біографіями авторів, котрі увіковічували образи родини графів Браницьких герба Корчак, колекція яких збиралась та тривалий час перебувала на теренах України..

1. Чернецький Є. А. Браницькі: [дослідження]. – Біла Церква: Олександр Пшонківський [вид.], 2011. – 731 с.: іл., табл.

2. История искусства народов СССР: в 9 томах Т. 5 / редкол.: Б. В. Вейнмар (гл. ред.) [и др.] ; АХ СССР, НИИ теории и истории изобразительных искусств. – Москва : Изобразительное искусство, 1979. – 464 с. : ил.

3. Інвентарна книга 1924–1930 рр. // Комунальний заклад Київської обласної ради «Білоцерківський краєзнавчий музей». Ф., відділ обліку. КВ-423.

4. Ryszkiewicz A. Polonica na zamku w Montrezor [Текст] : monografie / Andrzej Ryszkiewicz; red. Kazimierz Malinowski. — Poznań : Muzeum Narodowego w Poznaniu, 1975. — Т. 13. — 116 s.

5. Portrait of Countess Marie Branicka de Bialacerkiew [електронний ресурс]//Philadelphia Museum of Art – 2018. Режим доступу: <http://www.philamuseum.org/collections/permanent/69025.html>

Портреты графов Браницких герба Корчак XVIII–XIX вв. (живопись, графика)

Никита Дмитренко

Аннотация. В статье впервые исследуются портретные изображения членов старинного графского рода Браницких герба Корчак XVIII–XIX вв., частной коллекции, обозначен круг художников-портретистов, описаны портреты из фондов Белоцерковского краеведческого музея, Воронцовского дворца в Алушке (АР Крым, Украина), Национального музея в Варшаве, Национального музея в Кракове (Польша), Государственного Русского музея в Санкт-Петербурге (РФ), коллекции замка Монтрезор (Франция), Филадельфийского музея искусств (США).

Ключевые слова: коллекция, Браницкие, западноевропейский портрет, живопись, фонды.

Portraits of Counts Branicki from the Korczak coat of arms family of the 18th–19th centuries (painting, graphic arts)

Nikita Dmytrenko

Annotation. The article is the first to investigate artistic portraits of the Branicki in the 18th–19th centuries. In the process of forming the portrait part of their artistic collection, the Branicki were rather active participants of the historical process of emergence and consolidation of the Western European tradition of pictorial and graphic portrait in Ukraine. A circle of artists was marked who were portraying the Branicki.

The article describes portraits from the funds of the Bila Tserkva Local History

Museum, the Vorontsov Palace in Alupka (Autonomous Republic of Crimea), the National Museum in Warsaw, the National Museum in Krakow, the State Russian Museum in Saint-Petersburg, the collection of the Montresor Castle in France, Philadelphia Museum of Art (USA), etc. The study was done within the framework of scientific research at the Department of Theory and History of Arts of the National Academy of Visual Arts and Architecture on the investigation of private collections of European art in Ukraine, which belonged to aristocratic families of the 18th – early 20th centuries.

The study of the portraits of Counts Branicki from the Korczak coat of arms family, which belong to the family collections, prompts the following conclusions: the authors include representatives of the European painting school who worked at the Polish royal court and in the families of Polish noblemen (J. M. Grassi). Most probably, the Branicki were also portrayed by A. Miris and M. Bacciarelli, but this line of research should continue. The portraits of Counts Branicki were also performed by European artists working at the Russian imperial court (R. Brompton, J.-B. Lampi (the Elder), Angelica Katharina Kauffmann, George Hayter, Franz Xaver Winterhalter and Janos Rombauer).

A large portrait group includes works whose authors were famous Polish artists (Leon Kaplinski, Franciszek Krudowski, Aleksandr Tadeusz Regulski, Iza Mikulska, Jozef Holewinski, Jan Styfi, Marcin Salb, Julian Schubeler [Schuebeler]) and Western European artists: Louis-Leopold Boilly, Ary Scheffer, Couture Thomas, Muraton, Alphonse Charles Turner and Blanchard Auguste-Jean-Baptiste-Marie. Evidence of some portraits in the interiors of Bila Tserkva palaces of the Branicki was found and documented on historical photos (photos of the interiors of the Branicki's Summer Palace).

Key words: collection, the Branicki, Western European portrait, painting, funds.

УДК 730

Ібо Чжан

аспірант при кафедрі теорії та історії мистецтва НАОМА
Науковий керівник професор О. К. Федорук

Творчість Ву Вейшана у контексті національних класичних традицій та вільного експресіонізму

Анотація. У статті досліджується творчість видатного китайського скульптора Ву Вейшана, аналізуються його монументальні й станкові роботи, визначено поняття «скульптура вільного експресіонізму», що характеризує стильову установку його пластики, своєрідну манеру, яка зближує культури Сходу й Заходу.

Ключові слова: китайська скульптура, Лао-цзи, Конфуцій, гуманізм, традиція, Гохуа, експресивність, форма, пластика.

Ву Вейшан за роботою